

ACC. N:R M. 14139: 1-16.

Landskap: *Västergötland* Upptecknare: *Axel Johansson, Åwaga, ^oSkid*
Härad: *Kind* Berättare: *Mattias Johansson*
Socken: *Ö. Fjölunda* Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: *1956* Född år *1875* i *Ö. Fjölunda*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det späda barnets klädsel och vård. s. 1-16. LMF 97

ACC. N:R M. 14139:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

DET SPÅDA BARNETS KKLÄDSEL OCH VÅRD. L U F. 97

Till denna frågelista har jag endast tillfrågat min moder, som berättare. Hon härstammar från en torparefamilj och min far jordbruksarbetare. Efter deras giftermål år 1899 var de "statare" sedan sedan avancerade far till rättare. Vi har varit 8 st, syskon, det första barnet fött 1899 det sista 1916. Vad som beträffar de olika sociala befolkningsgrupperna, var det bortsett ifrån den tidens överklass, de rika, ingen nämnvärd skillnad på, ett spädbarns klädsel. Denna skillnad på t, e, x, en storbondes och en torpares barn, var först synlig när de blev större. Där mot kunde det givetvis vara skillnad av spädbarnets vård. Men vad som angår vården av barnen, om de vårdades bra eller dåligt, var nog ej beroende av föräldrarnas sociala ställning. Det fanns spädbarn i ett storbondes hem, som blev sämre vårdade än t, e, x, i ett torpare hem, och också tvärtom. Denna uppteckning får alltså hänföras till att den avser alla ~~XXXX~~ här på orten förekommande sociala klasser, utom den dåvarande s, k, överklassen. Mor berättar att i de finare hemmen förekom samma plagg till ett spädbarns klädsel, skillnaden var blott den, att de hade finare och bättre tyg.

huf 97

1.

ACC. N:R M. 14139:2.

2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2.

En fullständig klädstyrrel för spädbarn bestod av, linne, tröja, nagelbinda, blöja, mantel, linda och en mössa. Av dessa plagg kunde inget mer än möjligen mössan uteslutas de första månaderna. En 4 s, t, av varje sort var det minsta, som behövdes, normalt fick barnet skötas om en 4 gånger om dagen. Linnet var sytt som en skjorta och tillvärvat av vitt lärvt eller linne. Tröjan tillverkad av vitt yllegarn, i vissa fall färgat, men endast i undantagsfall. Nagelbindan var en 3-4 tum ~~bre~~ bred och även denna av linne. Blöjan var också av vitt linne, liksom manteln. Mössan var i regel virkad av yllegarn. Någon ritning till detta kan jag inte göra, med anledning av att jag ej har tillgång till något material. När barnet tvättats och skötts om, tog man först på det linnet, sedan tröjan, där efter nagelbindan, i nagelbindans ändar fanns snören, som sedan bands samman i ryggen. Sedan blöjan och om denna manteln. Lindan som också var gjord av vitt linne och var så lång så den räckte till att linda hela barnet i avslutade alltså påklädningen. Lindan hade snören i sina ändar så långa att de räckte till för bindning, den bands om fötterna och under armarna. Det var ingen skillnad i denna klädsel för pojkar och flickor. Till vardags och till fäst var heller ingen skillnad, ej heller om ett spädbarn någon gång fick komma

ACC. N:R M. 14139:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3.

Utomhus, vilket med få undantag endast skedd sommartid. Vad som angår nyheter i spädbarnsytstyrslan i äldre tid, torde dessa så småningom liksom alla andra förbättringar, undan för undan ha anammats. Detta dock med stor skillnad, i detta fall, som i mycket annat höll man olika på de gamla och ärvda traditionerna. Några nyheter som upptogs, som mera allmänna, kan jag ej göra några uppteckningar om. Dopdräkten var av vit, så fint tyg, som möjligt, ganska vid och lång i förhållande till barnets storlek. Den var försedd med blå band om det var en pojk, som skulle döpas. Med röda eller skära band om det var en flicka, som skulle döpas. Dopdräkten var ej märkt med barnets namn. I en viss mån kunde småbarnskläder gömmas, men väl knappast från en generation till en annan. Normalt fick de tvättas en gång om dagen, så att de nöttes fort ut. Spädbarnsytstyrslan torde ej, utan i något vist undantagsfall ha lånats. Ett sådant fall kunde vara, en moder som lånade sin dotter eller en, som skänkte till en släkting eller bekant. I så fall ansåg vederbörande, att ej själv mer behöva den. Det fins också möjlighet till, att ett sådant lån förekommit, i så fall av en barnaföderska, som ej i tid berett sig, eller av en blivande moder, vars barn kommit för tidigt. Min berättare känner dock ej till något sådant fall.

ACC. N:R M. 14139:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4.
Dopdräkt var ej alla, som hade, den lånades och utlånades mycket. Den kunde också gå i arv från en generation till en annan. Spädbarnsdräkten utbyttes undan för undan mot andra kläder. Tills barnet var en 3-4 månader var det lindat helt. Sedan lindades det helt blott om nätXXXX terna, fick åtminstone under vissa tider om dagen, vara olindat om benen. Här i mitt hem fins ingen dopdräkt kvar, men jag skulle tro att det fins i något hem här. Dopdräkt användes ju även i dag, men jag menar nu av den gamla sorten, som folklivsarkivet skulle ha intresse av. Jag skall undersöka detta, och om jag finner någon skall jag meddela detta.

Skötsel och vård. Navelsträngen förbands med små band av linne. Några antiseptiska medel kom sällan till användning. Förbandet byttes varje gång, som barnet skulle skötas om. Russin användes ej, men en päng kunde lindas in i navellindan och placerades mitt över naveln. Detta för att det skulle bliva ett kraftigare stöd för naveln. Med den avfallna navelsträngsstumpen, förfardes ej på något särskilt sätt, den brändes upp. Det hände sällan att några komplikationer uppstod vid läkningsproceduren, om barnet höls rent och för övrigt sköttes. Min berättare säger att hon ej varit med om detta, så vad som gjordes i ~~ett sådant fall~~

ACC. N:R M. 14139:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5.

ett sådant fall, kan jag ej besvara. Fyra gånger om dagen var vanligt att ett spädbarn skulle skötas om. På morgonen och vid II-12 tiden 5-6 tiden och det sista, som gjordes före sängdags. Badades eller tvätades gjordes en gång om dagen, med lagom varmt vatten. På ortsspråket hette detta "ljummet vatten. Till rengöringsmedel användes en särskild sorts barntvål, "hur det var med detta i långt äldre tid kan ej svara på". Rodnader i hudveck och stjärt, förhindrades med att strö på potatismjöl. Vid födseln vägdes barnet, i regel med en betzman, om vederbörande ej hade en sådan själv, lånades en sådan, det var en ganska allmän praxis att man ville veta vad barnet vägde vid födelsen. Sedan vägdes ett barn alldrig mera, alltså för någon kontroll. Modern hade alltid

~~XX~~

barnet i sitt knä när det skulle skötas om. Vintertid skedde detta alltid framför en öppen spis, eller vid köksspisen. För det mästa var det också så sommartid, vattnet skulle värmas på spisen, modern satte sig då der och hade sålunda vattnet nära till hands. De flesta spädbarn fick ligga i vagga. Att barn fick ligga bredvid modern i sängen förekom också. Särskilt om barnet var sjukt, var det närmare för modern att ha det bredvid sig i sängen, för att trösta och pyssla om det.

ACC. N:R M. 14139:6.

6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

Att barn har legats ihjäl av modern har förekommit. Dessa fall var nog många gånger ganska tvetydiga. Det fans nog mödrar, som fick skuld för detta, när dödsorsaken var någon annan och tvärtom. Det ansågs, som en stor skam för en moder, att ha legat ihjäl sitt barn, det var med andra ord mycke nedsättande för hennes allmänna aktning och blev en skugga, som följde henne livet igenom. Barn som kvävts i sin egen säng har inte jag eller min berättare, hörts omtalas. Den mest vanliga typen av vaggor, som förekommit här på orten, var den vanliga golvvaggs-typen. Dessa vagnar var så konstruerade, att barnet vaggades i sädled. I äldre tid förekom också vagnar, som hängde i rep ifrån taket de s, k, hängvaggorna. Dessa var åtminstone i lite senare tid, ej så vanliga, som golvvaggorna. Barnets sovplats tillreddes först med en madrass, en kudde och ett underlakan, pålakan förekom också, men ej i alla hem, och så ett täcke. Vaxdukar och liknande underlägg, som numera användes för att skydda sängkläderna, fanns ej då. För att skydda sängkläderna användes delar av gamla filtar och täcken. Något bestämt över hur ett barn skulle ligga alltså på rygg eller någon sida, var det ej. Detta blev mest efter, som barnet var belåtet med. Om t, e, x, först lades på rygg, men ej somnade, utan låg där och var oroligt, vändes det på en sida. Detta var också mycket individuellt, en del barn skulle ligga på ett bestämt sätt för att somna. Mor berättar att min älsta syster

ACC. NR

M. 14139:7

7

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7

nödvändigt skulle ligga på magen innan hon somnade. Om natten ställes vaggan eller korgen, i närheten av moderns sovplats, för att vara nära tillhands vid behöfliga tillsyn. Om dagen blev det en mera obestämd plats den tid som barnet skulle sova, placerades det i ett rum för sig själft. Detta var ofta ett proplem, många hade ej mer än ett rum och kök, då måste rummet vintertid, även eldas under dagen om barnet skulle kunna vara där. Om så behövdes vidtogs åtgärder för att förhindra att ej barnet föll ur vaggan. Detta var mycket beroende av hur kraftigt och företagsamt barnet var. Skydsnät mot flugor och andra insekter förekom, det var i regel en uttjänt gardin, som fick tjänstgöra som skydsnät. Hur länge barnet hade sin sovplats i vaggan, kunde av olika orsaker vara varierande. Många fick fick vid ett års ålder lämna sin plats i vaggan, till en bror eller syster. En del barn ville ligga rätt lång tid i vaggan och sova. En del trivdes bättre på någon annan plats, t, e, x, hos mor eller syskon. Något annat namn på digivning, har jag ej hört omtalas. Dibarnet fick nog ibland små smeknamn, ett sådant var "poppegris". Det var mest modern själv, som fälde detta yttryck. Om barnet gav sig sådana uttryck så modern förstod att det ville ha mat. Det blev då, som följande.

"Vill du nu ha mat igen din lilla poppeggris".

ACC. N:R M. 14139:8.

8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8.

Om en förlossning gått normalt och både modern och barnet var friska fick barnet sitt första mål strax efter födelsen. Någon särskild radikal åtgärd, företogs ej om barnet ej ville ta bröstet. Det lockades med små enkla medel, det blev snart hungrigt och ett eventuellt motstånd brukade snart att gå bort av sig själv. Något särskilt namn på den första modersmjölken, torde inte ha förekommit här. Om mjölks~~en~~ stockning uppstod och likaså bröstböld, var det ett mycket vanligt sätt att försöka att uppmjuka detta med någon smörja. En fläsksvål var till detta ett mycket använt medel. Mor berättar att om det förekom för henne använde hon aldrig annat än fläsksvål. Något särskilt medel, som använts för att få mycke mjölk, torde ej k~~an~~ha använts. Det fans ej heller något särskilt radikalmedel mot, att mjölken kunde sina. Hade en moder så hon kunde, försökte hon att äta lite bättre och kraftigare mat och om det var möjligt med lite mera vila. Om sådant ej hjälpte fick naturen ha sin gång. Om en moder hade för mycke mjölk, då tömdes bröstet för hand, denna mjölk kastades endast bort. Om modersmjölken ej var tillräcklig fick barnet ha tillägg. Detta bestod av vanlig komjölk tillsatt med vatten och socker, som värmdes till en naturlig värme.

ACC. NR. M. 14139:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9.

Det gavs i en flaska med napp och efter det att barnet hade ätit vad som fanns i bröstet. I långt äldre tid när ej nappar fanns, fick barnet försöka att matas med sked. Att modersmjölken skulle vara det bästa för ett dibarn var nog en allmän uppfattning. Om den skulle besitta några särskilda egenskaper, utöver att den ansågs, som det bästa för såväl barnets hälsa, som tillväxt, har jag ej hört omtalas. Någon ting mera eller någon särskild förening, utöver naturens mellan barnet och modern, har ej, åtminstone inte varit någon allmän tro här. Att moderns egenskaper, som vissa sjukdomar m, m, skulle överföras med modersmjölken till barnet, var många som trodde. Tillfälliga smittosamma infektionssjukdomar, överfördes givetvis på barnet, när barnet skulle skötas om av modern. Många trodde att detta skedde genom mjölken, andra trodde det inte och försökte att skydda barnet med vissa åtgärder, bland annat att så långt som möjligt undgå att andas på barnet. Om något hände ett barn och modern var känslig, kunde detta givetvis få sina följder och i vissa fall inverka på modern. Råkade barnet ut för en olyckshändelse kunde modern i en del fall döma sig själv. Hon ansåg att denna olycka kunnat undvikas, om hon varit mera vaksam. Hon kunde också i liknande fall, få höra detta av sin make, eller från andra människor. I sådana

ACC. N:R M. 14139:10.

10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10.

fall fanns det många i äldre tid, som var hårda i sina omdömen, finkänsligheten stod inte så högt i kurs hos alla. De hård sinnade och starke led ej av sådant, men däremot de känsliga och svaga. Några bestämda tider för digivningen förekom ej. Detta skedde när barnet genom gråt och gny gav sig till känna. Förhållandet med detta var lika dag och natt. Hur längen ett barn diade, var av många förhållanden varierande. Det fanns fall när modern åter om ett år hade en telning, som skulle börja, då fick den föregående förskutas. Det normala var om ett barn diade ett eller ett och ett halvt år. Om ett barn diade längen, ansågs det i varje fall ej vara något fel. I vissa fall ansågs det om barn, som hade diat längen, att de därav blivit starka. Men de fick också många gånger under sin uppväxt höra spe för detta. Avvänjningen skedde undan för undan, allt efter, som man hade börjat att ge barnet annan föda. När den fullständiga avvänjningen skulle ske och barnet envisades med att få fortsätta med att dia, smörjades bröstvårtorna med något illaluktande eller illa ~~smakande~~ ^{Smakande} medel. Att fästa harskinn över bröstvårtorna, har jag ej hört omtalas. Ej heller att denna hinderanordning, praktiserats på något husdjur. Att barnet först har avvänjts och sedan åter fått di av modern har jag ej hört omtalas. Min mor, som är berättare för mig i dessa frågor tror ej att detta har kunnat vara möjligt.

ACC. N:R M. 14139:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

12.

Häxmjolk, den benämningen på barn sjukdom, har inte förekommit här. Dregling och tandsprickning, användes inga medel imot. Det fick naturen sköta om, det var ju också sådana sjukdomar, som med tiden gick över av sig självt. Någon bestämd ålder för barnet var det ej när man försökte att lära det, att hålla sig tort. Detta tillgick i allmänhet så att, barnet sattes på ett kärl och så småningom lärde sig att förstå meningen med detta. I regel hade inte föräldrarna så mycke tid att sysselsätta sig med barnen. Barnet togs inte upp mer än vad nödvändigt var för dess skötsel. Skilnaden i detta fall var dock ganska varierande. I hem där det fanns far eller morföräldrar, blev barnet mera ompysslat, i en viss mån är det nog också ännu i dag. Det är märkvärdigt men det verkar, som om det var mera intresse med barnbarn än med de egna barnen. Men orsakerna till detta kan vara många, de gamla har mer om tid för sådant. Är far eller morföräldrarna gamla, har de i en viss mån själva börjat att återvända till barndomen. Där som fanns äldre syskon var det även en hjälp för modern och dessa barn blev mer ompysslade, än barn i de hem, som ej fanns någotdera. Några speciella vaggvisor, som brukade att sjungas, kan jag ej omtala. Det har

ACC. N:R M. 14139: //

//.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

//.

Att ammor förekommit här på orten, får väl ej anses uteslutit, men jag har ej kunnat få detta bekräftat och kan sålunda inte berätta någonting därom. Konstgjord uppfödning förekom i de fall, liksom i dag när modern ej själv har mjölk. Det förekom också att modern dog efter en förlossning, då återstod ingen annat val. Flaskorna som användes till detta var av glas, de kunde vara av olika modeller och utseende. De flesta var runda eller fyrkantiga. Horn har inte jag ej heller min berättare sett, så detta kan jag ej ge någon beskrivning om. Mjölken som ett spädbarn fick, var vanlig komjölk, tållsatt med socker och vatten. Något annat namn än flaskbarn har inte varit vanligt här. Den första mat, som ett spädbarn brukade äta, helst om modern hade det lite knapt med sin egen mjölk, var avkok på havregryn eller havremjöl. När barnet blev några månader försökte man att lära det att äta lite vad som helst. Det var modern, som tuggade maten åt sitt barn. Ett moderlöst barn, av den som skötte det. Barnet fick hjälp med att tugga till man såg att det kunde göra det själv. För att bota barnsjukdomarna skorv och eksem användes groft havremjöl, som blandades med vatten till en lågom tjock smet. Detta pålades sedan det onda och förbands.

ACC. NR M. 14139:13.

13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13.

har ej funnits några sådana speciellt för orten, man sjöng och nynnande lite vad, som helst. Tröstnapp användes i mycket stor utsträckning, troligen av alla, fast min moder säger att hon alldrig använt det till oss. Detta var mycke beroende av barnets "kinkighet", var de friska och bra behövdes inga sådana åtgärder, då somnade de av sig själft. Den typ av tröstnapp, som näst användes här var gjord av en tygbit. Inuti tyget lades en blandning av uppblötat ~~ägg~~ bröd och socker. Ur vaggan kunde barnet tagas upp på olika sätt. Det vanligaste var dock att ta ga barnet med en hand under sjärtan och en under skulderbladen. De barn som var födda under vår eller sommartiden, togs ut någon gång men nästan alldrig, i så fall var det undantagsfall om ett barn togs ut, som var fött under hösten eller vintern. I någon nämnvärd grad fick ej barnet vistas utomhus, innan det på egen hand kunde reda sig någorlunda själft. Korgar och vagnar var ej allmänna då, skulle föräld- rarna gå bort och ha barnet med sig, bar de det alltid på armen. Krypa omkring på golvet fick ett barn göra så fort det ville och hade kraft därtill. Några sässkilda försiktighetsmått företogs ej för att för- hindra att ett barn ej skulle skada sig. När det började att krypa

ACC. N:R M. 14139:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14.

och likaså att gå, fick detta försiggå i ett rum, där modern eller någon äldre person vistades. Tiden för när ett barn skulle lära sig att gå föll av sig själft. Man började inte att lära det förrän det själft visade tecken till att vilja gå. Det bästa var då att stödja det, lyfta en del av dess tyngd. Det var mycke olika med detta, en del barn lärde sig fort att gå, en del var rädda för det, De som var rädda försökte man att locka, med något gott, en leksak eller d, y. Åldersskillnaden när barn börjar att gå, kan vara ganska varierande. Förr ansågs det att om ett barn gick när det var 9 mån, var tidigt, sent om det var över ett år. Det var ej många, som använde sig av gästolar och de, som fanns var av enkel beskaffenhet. Det är så länge sedan jag såg en sådan stol så jag kan ej ge en tillfredsställande beskrivning av den. Det ansågs för att vara ett kraftigt och bra barn, om det gick tidigt. Några smeknamn på spädbarn har jag ej hört. De första lekarna var att man försökte att ge barnet något att sysselsätta sig med. Det var i första hand dockor gjorda av klädtrasor, till och med några träpinnar kunde tjänstgöra, som en leksak. I första hand var det modern som skulle sköta barnet. I andra hand var det beroende av de möjligheter, som fanns, en mormor eller farmor i första hand.

ACC. N:R

M.

14139:15.

B.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

15.

Fadern sysselsatte sig med barnet i allra minsta möjliga mån. Men även i detta fall, var det givetvis en vis individuell skillnad. Det fanns givetvis fäder, som i moderns tillfälliga bortavaro, kunde se åt om barnet, men också de, som inte gjorde det. En fader i äldre tid, som i något nämnvärd skötte om sitt barn, tror jag skulle varigt ganska svårt att funnit. Den sista frågan här är den värsta att någorlunda tillfredsställande kunna besvara. Att sådana barn när de blivit några år gamla, såldes på auktion, var en vanlig åtgärd. Detta tillvägagångssätt, torde varigt lika för hela Sverige. Denna åtgärd kunde dock inte försiggå med ett nyfött barn, eller blott några månader gammalt. Av de upplysningar jag har fått om detta, framgår att de flesta sådana barn, blivit omhändertagna av sina morföräldrar. I regel var det så, att en blivande ogift barnaföderska, kom till sitt hem. Om modern dog bort från barnet, fick morföräldrarna, om de nu ej var för gamla, eller för dåliga på något annat sätt, behålla och uppfostra barnet. Även om modern levde blev det i de flesta fall, morföräldrarnas lott att uppfostra barnet. Så fort, som möjligt behövde modern ut i förvärvsarbete. Detta var det bästa och det enklaste av ett sådant problem. Värre var det om en blivande ogift moder ej hade något hem att komma till. Kans-

ACC. N:R M. 14139:16.

16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16.

ke ej några släktingar, som ville ta hand om henne. Om hon var hos ett hyggligt husbondfolk, kunde saken ordnas någorlunda bra ändå. Men det fanns också de, som blev bortkörda från sina platser, deras lott var ~~inte~~ var inte avundsvärd. För en sådan blivande moder återstod inget annat än att ta vad, som erbjöds henne. Dessa bud var många gånger hårda.

Med detta har jag besvarat denna frågelista, så gott jag förstår, och kunnat skaffat upplysning om.